

Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde

Indhold

Forord	4
Indledning	7
1. Krav og forudsætninger for en UNESCO Biosfæreområde- ansøgning	8
2. Potentialer og udfordringer for Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde	12
3. Forandringsfortælling via UNESCO Biosfæreområder	20
4. Ansøgningsproces	22
5. Organisering	26
6. Økonomi	28
7. Konklusion med anbefalinger	30

Forord

Denne rapport er resultatet af arbejdet i det midlertidige §17, stk. 4-udvalg, som blev nedsat af Aabenraa Byråd i 2024. Udvalget fik til formål at afdække mulighederne for og potentialerne i, at Flensborg Fjord kan udpeges som UNESCO Biosfæreområde under programmet Man and the Biosphere (MAB).

Som formand har det været fantastisk at opleve, hvordan alle omkring udvalgsarbejdet – borgere, foreninger, virksomheder og medarbejdere – virkelig har taget tankerne om biosfæreprogrammet til sig. Jeres engagement bekræfter mig i, at det her initiativ giver virkelig god mening for vores lokalområde.

Jeg har haft fornøjelsen af at mødes med repræsentanter fra flere nordiske biosfæreområder samt i Canada og Skotland. Overalt fortæller de, hvordan biosfæreområderne og deres medarbejdere fungerer som katalysatorer for bæredygtig udvikling og samarbejde på tværs af kommunale grænser. Disse møder har givet mig uvurderlig inspiration til vores processer og vist, at programmet langt overstiger blot at være en bureaukratisk ramme – det er en ånd og en vilje til at skabe gennemtænkte bæredygtige løsninger gennem dialog og i respekt for miljø, natur og kultur.

Udvalget har haft tre møder, hvor vi har inviteret oplægsholdere fra bl.a. UNESCO, Møn's biosfæreområde, SEGES, DTU Aqua og Arwos. I disse dialoger er det blevet tydeligt, at der er stort potentiale for handlinger, og at en eventuel ansøgning kun kan lykkes gennem stærke, forpligtende partnerskaber – både til øst- og vestsiden af fjorden, i Aabenraa og Sønderborg Kommune, samt mod syd til Stadt Flensburg og Kreis Schleswig-Flensburg.

Et UNESCO Biosfæreområde handler om at finde balancen mellem naturbeskyttelse og menneskelig aktivitet. Det er ikke blot en formel titel, men en platform for lokale, bæredygtige løsninger i tæt dialog mellem borgere, myndigheder, forskning og erhvervsliv. Vores styrke ligger i at skabe en fælles fortælling om, hvorfor Flensborg Fjord fortjener denne internationale anerkendelse – en fortælling, der kan bæres videre langt ud over ansøgningsprocessen.

Rapporten er et bidrag til drøftelser i Aabenraa Kommunes Byråd og et fundament for beslutningen om, hvorvidt vi skal arbejde videre med en ansøgning til UNESCO MAB-programmet. Samtidig håber jeg, at rapporten vil danne afsæt for fortsatte samtaler og konkrete tiltag blandt alle vores samarbejdspartnere.

Til sidst vil jeg gerne takke alle udvalgsmedlemmer for jeres dedikation og engagerede indsats. Det er jeres nysgerrighed, samarbejdsvilje og fælles vision, der har gjort processen både inspirerende og meningsfuld, og det har været så givtigt at se, hvordan det er vokset på alle.

Derudover vil jeg også gerne takke forvaltningen, da de har været en uvurderlig hjælp i dette arbejde.

Jeg ser frem til at fortsætte arbejdet mod en bæredygtig fremtid for Flensborg Fjord og Grænselandet.

Rigtig god læselyst!

Theis Kylling Hommeltoft
Formand

Kort over Region Sønderjylland-Schleswig

Udvalgets medlemmer

- Theis Kylling Hommeltoft (Byrådspolitiker og formand for udvalget)
- Rasmus Andresen (Byrådspolitiker)
- Kjeld Hansen (Byrådspolitiker)
- Stephan Kleinschmidt (Sønderborg Byråd)
- Daniel Staugaard (Sønderborg Byråd)
- Mads Randbøll Wolff (Den danske UNESCO National-Kommission)
- Dirk Jürgensen (Landwirtschaftlicher Hauptverein für Nordschleswig)
- Lorens Nielsen (Danmarks Naturfredningsforening)
- Kirsten O. Lundvang (Destination Sønderjylland)
- Christian Dirschauer (Landtagsmedlem Kiel)

Gæsteinvitationer:

- Hans Thulstrup (UNESCO, Paris)
- Trine Lindén (Sønderborg Kommune)

Indledning

Denne rapport belyser mulighederne for at udpege Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde. Et biosfæreområde er ikke en fredning, men en internationalt anerkendt ramme for at fremme lokalt forankret bæredygtig udvikling, hvor natur, kultur og lokalsamfund spiller sammen.

Konkret fik udvalget til opgave at 1) afdække forudsætningerne og krav for en ansøgning, 2) afdække samarbejdspartnere og deres rolle samt 3) beskrive de økonomiske forudsætninger for en ansøgning og for en eventuelt efterfølgende organisering i forbindelse med en varig indsats. Udvalget afslutter sit arbejde med en skriftlig rapport med anbefalinger til Byrådet.

Rapporten er opdelt i syv kapitler, der hver bidrager til at kvalificere beslutningsgrundlaget for en eventuel ansøgning. Udvalgets anbefalinger er integreret i kapitlerne og samlet i en oversigt i slutningen af rapporten for at lette overblikket:

- **Kapitel 1** definerer, hvad et UNESCO Biosfæreområde er og beskriver selve ansøgningsprocessen.
- **Kapitel 2** omhandler centrale potentialer og udfordringer, der vurderes at knytte sig til Flensborg Fjord som muligt biosfæreområde.
- **Kapitel 3** introducerer begrebet forandringsfortælling, og giver et bud på en forandringsfortælling for Flensborg Fjord.
- **Kapitel 4** skitserer den videre proces frem mod en mulig ansøgning samt drift af et biosfæreområde.
- **Kapitel 5** omhandler organiseringen af et UNESCO Biosfæreområde ved Flensborg Fjord, herunder samarbejdspartnere og governance-strukturen.
- **Kapitel 6** beskriver økonomien i ansøgningsfasen og driftsfasen.
- **Kapitel 7** indeholder konklusionen og en samlet listen over alle anbefalinger.

Kapitlerne er struktureret således, at kapitel 1-3 omhandler rammesætning og baggrundsviden vedrørende Flensborg Fjord som muligt UNESCO Biosfæreområde. Kapitel 4-6 redegør for ansøgningsprocessen, mens kapitel 7 indeholder konklusion og anbefalinger.

1. Krav og forudsætninger for en UNESCO Biosfæreområde-ansøgning

I dette kapitel gives en nærmere beskrivelse af, hvad et UNESCO Biosfæreområde er og de zoner, der indgår i et biosfæreområde. Desuden beskrives, hvilke muligheder der er for at etablere et UNESCO Biosfæreområde samt de væsentligste faser i processen frem mod en eventuel certificering som UNESCO Biosfæreområde.

1.1. Hvad er et UNESCO-Biosfæreområde?

Et UNESCO Biosfæreområde er primært et modelområde for bæredygtig udvikling og lokale handlinger. Det er et geografisk område, der er udpeget af UNESCO (FN's organisation for uddannelse, videnskab og kultur) som en del af programmet Mennesket og Biosfæren (Man and the Biosphere, MAB).

Et UNESCO Biosfæreområde med lokal forankring og ejerskab kan understøtte bæredygtig udvikling med afsæt i lokale forudsætninger og behov. I modsætning til UNESCO Verdensarv, som har fokus på bevaringen af steder med enestående universel værdi, lægges der i et biosfæreområde vægt på den lokale kapacitet og vilje til at fremme bæredygtig udvikling.

I Danmark er det relativt nyt og ukendt at udpege UNESCO Biosfæreområder, mens der i Tyskland allerede er udpeget en del områder. Første skridt for udvalget var derfor at afsøge, hvad et biosfæreområde er – og ikke er (se skema herunder).

Et biosfæreområde kan fungere som en strategisk ramme for arbejdet med bæredygtig udvikling på lokalt niveau. Dette indebærer, at eksisterende problemstillinger og udfordringer ikke nødvendigvis skal være løst forud for en ansøgning, men i stedet håndteres som en integreret del af indsatsen efter en eventuel udpegning. Det lokale niveau spiller således en central rolle, idet hvert område er kendetegnet ved sine egne naturgivne, kulturelle, økonomiske og sociale særtræk.

Det forudsætter, at løsninger udvikles med afsæt i de konkrete lokale forhold – også når de relaterer sig til globale udfordringer.

Et biosfæreområde skal således ikke nødvendigvis rumme 'enestående universel værdi'. Dets særlige karakteristika ligger i samspillet mellem mennesker og natur samt i evnen til at sikre en bæredygtig sameksistens.

Hvad kan et biosfæreområde medføre?

En lokal, politisk og forankret forpligtelse til at tage ansvar for de lokale løsninger på de globale udfordringer.

En stærk ramme for samarbejde om lokale løsninger og tiltag der fremmer bæredygtig udvikling.

En strategisk handlingsramme for forandring.

En ramme for at styrke og udvikle et lokalsamfund som et godt sted at leve, bo og besøge i balance med naturen.

Hvad medfører et biosfæreområde IKKE?

Udefrakommende og eksterne nationale krav, love eller restriktioner, der ligger udover eksisterende lovgivning.

Centralt fastlagte forpligtelser og opgaver.

Tilfældige handlinger uden retning.

Instrument til turismemarkedsføring.

MAB-programmet har fire **strategiske målsætninger**:

- 1. Bevare og genoprette naturen:**
Bevare biodiversiteten, genoprette og forbedre økosystemer og fremme en bæredygtig brug af naturens ressourcer.
- 2. Styrke bæredygtige lokalsamfund:**
Bidrage til opbygning af bæredygtige, sunde og ligeværdige samfund og økonomier i harmoni med biosfæren.
- 3. Fremme viden og læring:**
Understøtte forskning i biodiversitet og bæredygtighed, fremme uddannelse for bæredygtig udvikling og styrke kapaciteten lokalt.
- 4. Håndtere globale miljøudfordringer:**
Støtte indsatser for at afbøde og tilpasse sig klimaændringer og andre globale miljøforandringer.

For at arbejde med målsætningerne skal et biosfæreområde opfylde tre **hovedfunktioner**:

- 1. Bevarelse:** Beskytte biodiversitet, økosystemer, landskaber, planter og dyrs arveegenskaber.
- 2. Udvikling:** Fremme økonomisk og social udvikling, der er miljømæssigt bæredygtig og gavnlig for lokalsamfund.
- 3. Læring:** Understøtte forskning, miljøovervågning, uddannelse og oplysning.

I praksis betyder det, at et UNESCO Biosfæreområde arbejder lokalt med de globale udfordringer som skitseret i FN's Verdensmål, FN's aftaler om biodiversitet, klima og lignende aftaler. Udgangspunktet er en ambition om at skabe en bedre balance mellem menneske og natur og ikke mindst menneskets relation til naturen. Der arbejdes integreret med de globale udfordringer med lokalt fokus på:

1.2. Zoneinddeling – en geografisk opdeling i aktivitetsområder

Et UNESCO Biosfæreområde skal inddeles i tre zoner

- 1. Kernezone:** Beskyttet natur i henhold til gældende lovgivning og International Union for Conservation of Nature-standarder.
- 2. Bufferzone:** Område rundt om kerneområdet, hvor aktiviteter som miljøvenligt landbrug og turisme kan foregå.
- 3. Overgangszone:** Det yderste område, hvor der bor og arbejder mennesker, og hvor bæredygtig udvikling er i fokus.

Kernezone:

Kerneområdet udgøres af strengt beskyttede områder, der bidrager til bevarelse af landskaber, økosystemer, arter og genetisk variation. Der tages udgangspunkt i allerede beskyttede områder og er dermed underlagt (i det mindste delvist) en eller anden form for retlig beskyttelse.

Bufferzone:

Bufferområderne omgiver eller støder op til kerneområdet/kerneområderne og anvendes til aktiviteter, der er forenelige med sund økologisk praksis, og som kan styrke videnskabelig forskning, overvågning og uddannelse.

Hvis bufferområderne ikke overlapper beskyttede områder, kan de ansøge om at blive klassificeret som »Other Effective Conservation Measures¹ (OECM)« i overensstemmelse med konventionen om biologisk mangfoldighed (CBD).

Overgangszone:

Overgangsområdet er den yderste zone i et biosfæreområde, hvor mennesker bor og arbejder. Her opfordres lokalsamfund til at fremme økonomiske og menneskelige aktiviteter, der er både socialt og miljømæssigt bæredygtige.

¹ FN's konvention om biologisk mangfoldighed (CBD) anerkender "Other Effective Conservation Measures" som en bevaringsbetegnelse for områder, der bidrager til en effektiv bevaring af biodiversitet på stedet med tilhørende økosystemfunktioner og -tjenester og, hvor der er kulturelle, åndelige, socioøkonomiske og andre lokale relevante værdier.

Det inkluderer respekt for kulturelle, åndelige og socioøkonomiske værdier, som er vigtige for lokalsamfundet.

Disse områder spiller en central rolle i at udvikle og afprøve bæredygtige løsninger, der kan forbedre menneskers livsvilkår og samtidig beskytte naturen. Ved at integrere lokale initiativer i overgangsområderne kan biosfæreområder bidrage til nationale og globale mål, såsom FN's ambition om at beskytte 30 % af jordens overflade inden 2030.

Overgangsområder, der ikke overlapper med eksisterende beskyttede områder, kan ansøge om at blive anerkendt som "Other Effective Conservation Measures" (OECM).

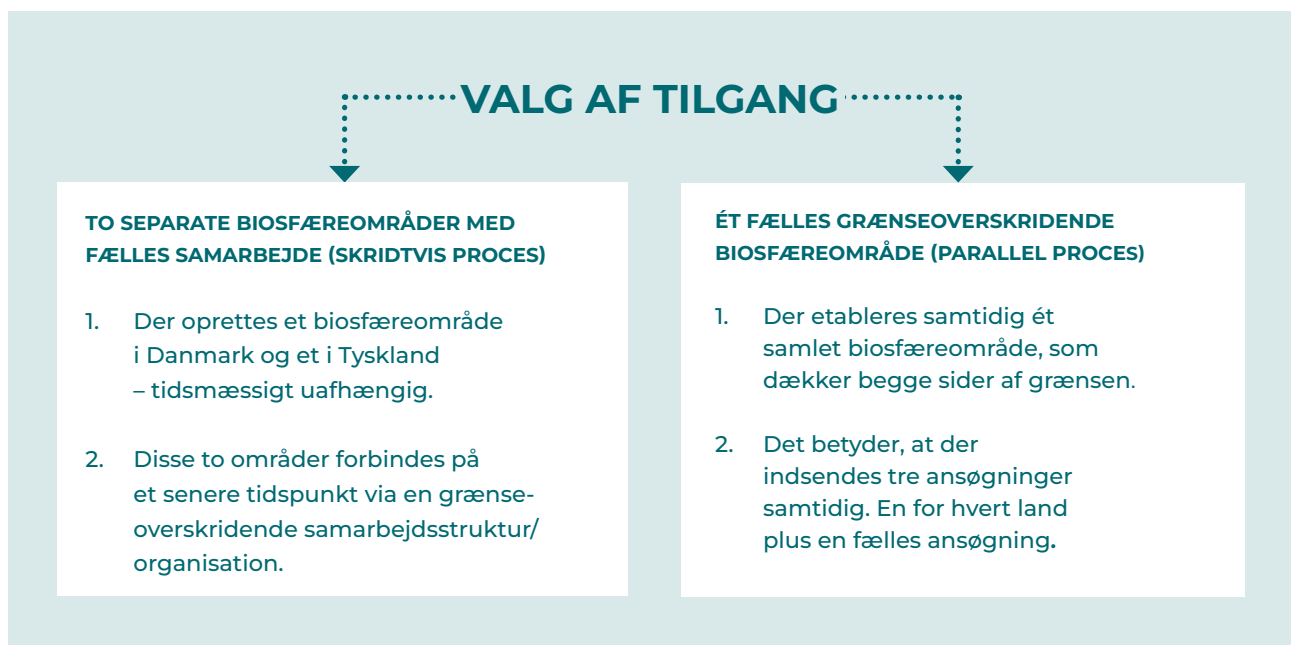
1.3. Ansøgning og trin i ansøgningsprocessen

Da Flensborg Fjord går på tværs af den dansk-tyske grænse, findes der to hovedmodeller for at etablere et biosfæreområde i og omkring fjorden (se tekstboks herunder).

1.3.1. Typiske trin i ansøgningsprocessen

Den grundlæggende forudsætning for, at der kan udarbejdes en ansøgning om at blive UNESCO Biosfæreområde ved Flensborg Fjord er, at partnerne nord og syd for grænsen er enige om, at de ønsker at arbejde sammen om projektet. Partnerne er som udgangspunkt kommunerne rundt om Flensborg Fjord, det vil sige Aabenraa Kommune og Sønderborg Kommune på dansk side, og Stadt Flensburg og Kreis Schleswig-Flensburg på tysk side.

Uanset, hvilken model – skridtvis eller parallel – der vælges, følger processen frem mod udpegning som UNESCO Biosfæreområde typisk disse trin (se næste side):

ANSØGNINGSPROCES

01

OPBYGNING AF TVÆRNATIONALT SAMARBEJDE

- Afklare interesse hos de fire kommuner Aabenraa Kommune, Sønderborg Kommune, Stadt Flensburg og Kreis Schleswig-Flensburg.
- Afklare samarbejdspartnere.
- Nedsættelse af styregruppe.

02

FORUNDER-SØGELSE OG INDLEDENDE SAMARBEJDE

- Afdækning af forskelle i lovgivning og administrative forskelle, f.eks. i arealforvaltning, naturbeskyttelse og lokal lovgivning.
- Udarbejdelse af en fælles vision (forandringsfortælling) samt overordnet plan for biosfæreområdet med fokus på samarbejde og koordinering.
- Identifikation af potentielle områder med høj natur- og kulturværdi, som kan opfylde kravene til biosfæreområder.
- Etablering af kontakt mellem myndigheder, institutioner og lokalsamfund på begge sider af grænsen.
- Foranalyse med henblik på opfyldelse af biosfæreområdets tre kernefunktioner:
  - Bevarelse af biodiversitet og kulturelle værdier
  - Bæredygtig udvikling
  - Logistisk støtte (forskning, uddannelse og overvågning)

03

UDARBEJDELSE AF ANSØGNINGS-MATERIALE

- Udarbejdelse af den formelle UNESCO-ansøgning med følgende elementer:
- Kort og afgrænsning af zoner (kerneområder, bufferzoner og udviklingszoner)
  - Forvaltningsplan
  - Beskrivelse af mål for bevaring og udvikling
  - Strategier for inddragelse af lokalsamfund
  - For grænseoverskridende områder skal der udarbejdes en fælles ansøgning med opbakning fra begge lande.

04

NATIONAL GODKENDELSE

- Ansøgningen forelægges den nationale UNESCO-komité i hvert land til godkendelse.
- Det kan være nødvendigt med politisk opbakning, administrative tilpasninger eller lovændringer.

05

INDSENDELSE TIL UNESCO

- Efter national godkendelse sendes ansøgningen til UNESCO's MAB-sekretariat (Man and the Biosphere Programme).
- Fristen for indsendelse er som regel 30. september for vurdering det følgende år.

06

VURDERING OG UDPEGNING

- UNESCO gennemgår materialet og kan stille opklarende spørgsmål.
- Ved opfyldelse af alle krav godkendes området på det årlige møde i MAB-programmets styrekomité (ICC) for MAB-programmet.
- Området optages herefter officielt i det internationale netværk.

07

IMPLEMENTERING OG LØBENDE SAMARBEJDE

- Forvaltningsplanen implementeres, og det grænseoverskridende samarbejde formaliseres.
- Der skal foretages periodiske evalueringer og rapportering til UNESCO hvert 10. år.

2. Potentialer og udfordringer for Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde

På udvalgets møder blev der holdt en række oplæg for at få indsigt i Flensborg Fjord-området og indkredse potentialer og udfordringer for Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde med særligt fokus på forholdene til vands.

Oplæggene opsummeres i dette kapitel, som rammesætter en række centrale udfordringer og potentialer, der udgør baggrundsviden for det videre arbejde. Oplistingen er ikke udtømmende, hvorfor yderligere emner kan tilføjes i løbet af ansøgningsprocessen. Dette gælder også emner fra tysk side, idet udvalgsarbejdet i overvejende grad har taget udgangspunkt i danske perspektiver.

Blandt oplægsholderne var DTU Aqua, SEGES Innovation, Arwos og UNESCO trail i grænseregionen. Oplæggene koncentrerede sig særligt om den grønne dagsorden, fremtidige initiativer inden for natur og bæredygtighed samt videndeling.

Udvalget har desuden drøftet en række centrale temaer med relevans for en eventuel ansøgning, herunder borgerinddragelse og Citizen Science, håndtering af ammunitionsrester fra de to verdenskrigene, kultur og uddannelse, den geografiske afgrænsning samt borgernes nuværende og potentielle rolle i forhold til fjorden og dens omgivelser.

Biosfæreområdet Møn blev præsenteret som inspirationskilde. Da området alene omfatter én kommune og ikke er forankret i et tværkommunalt samarbejde, bliver det ikke behandlet yderligere.

2.1. DTU Aqua – Havmiljøet og forskningsbaseret tiltag

DTU Aqua udfører forskning, rådgivning og uddannelse på universitetsniveau og bidrager til innovation inden for bæredygtig udnyttelse og forvaltning af akvatiske ressourcer². Oplægget fremhæver Flensborg Fjords tilstand samt mulige tiltag for at forbedre tilstanden.

Det blev pointeret, at Flensborg Fjord står overfor flere miljømæssige udfordringer, og at den indre og ydre fjord har en hhv. dårlig og ringe tilstand.

Både DTU Aqua og SEGES Innovation berørte Flensborg Fjords dårlige og ringe tilstand.

Den dårlige og ringe tilstand kan forklares med at:

1. **Algerne** i fjorden er et væsentligt problem, da flere næringsstoffer i vandet fører til øget algevækst, hvilket resulterer i grønnere og mere uklart vand.
2. **Ålegræsset** er afhængigt af lys, og det dør, når vandt bliver grønt og uklart på grund af algevækst og lysgennemtrængningen bliver mindre. Ålegræs på lavt vand er desuden udsat for ødelæggelse af bølger.
3. **Bunddyrene** i fjorden er afhængige af ilt og rent vand. Når der er mange næringsstoffer i vandet, fører det til øget algevækst og efterfølgende iltvind, når algerne dør og nedbrydes. Dette resulterer i døde bunddyr, hvilket yderligere forringer fjordens økologiske tilstand.

Denne dårlige og ringe tilstand skyldes flere faktorer: Næringsstoffer fra landbrug i både Danmark og Tyskland, bundskrabende fiskeredskaber, der beskadiger havbunden og fjerner muslinger, som ellers renser vandet, samt historisk og tilbagevendende fiskeri, der påvirker torskebestanden og dermed økosystemets funktion. Også klimaændringer med varmere vand udgør et problem.

---

² Akvatiske ressourcer omfatter alle biologiske, fysiske og kemiske ressourcer, der findes i vandmiljøer, og som har værdi for mennesker eller økosystemet.

En vigtig pointe er, at der ikke mangler mere viden, men flere tiltag, hvilket gælder både den danske og tyske side af fjorden. Der er dog videnhuller, som kunne undersøges nærmere:

1. Effekten af forskellige rev for fiskebestande
2. Effekten af rovfisk for økosystemet
3. Størrelse af beskyttede områder
4. Undersøgelse af fiskearter, der er vigtige om 50-100 år, når vandet er varmere

Generelt vurderes det, at sportsfiskeri, fritidsfiskeri og havsafari påvirker naturen mindre sammenlignet med tidligere tiders mere intensive fiskeri. Vurderingen er, at tiltag inden for disse områder støtter et mere balanceret samspil mellem mennesker og natur.

Anbefaling

- ▶ at der iværksættes flere tiltag og handlinger, der kan bidrage til en bedre miljøtilstand i Flensborg Fjord.
- ▶ at der lokalt sættes fokus på forskning i konkrete virkemidler – som vådområder, stenrev og ændret arealanvendelse – frem for alene miljøtilstand og påvirkning.
- ▶ at forsknings- og videnspartnere inddrages som strategiske partnere i det videnskabelige grundlag for ansøgningen.

2.2. SEGES Innovation – Landbrugets rolle i den grønne dagsorden

SEGES Innovation er en uafhængig forsknings- og innovationsvirksomhed, der arbejder for bæredygtig og konkurrencedygtig landbrugs- og fødevarereproduktion. Oplægget fokuserede på landbrugets muligheder for at bidrage til den grønne omstilling.

En central del af præsentationen handlede om de faglige analyser af den indre og den ydre del af Flensborg Fjord (dansk side). Analyserne indgår i den grønne trepart og er i tråd med de deraf aftalte målsætninger om et bedre vandmiljø m.v.

Den indre og ydre fjord er i en hhv. dårlig og ringe tilstand, dog er der potentialer for at reducere kvælstoftilførslen til kystvandet gennem kollektive indsatser. Disse indsatser kunne indeholde etablering af vådområder, minivådområder og klimalavbund. I begge fjordområder er der større potentialer for at reducere kvælstoftilførslen, end de nuværende reguleringer dækker, hvilket understreger behovet for nye tiltag og samarbejdsbaserede løsninger.

Vandkvaliteten i fjorden kan eksempelvis forbedres gennem restaurering af ålegræs, som styrker fjordens økologiske tilstand. Det er desuden vigtigt at inddrage landbrug og lokale lodsejere, og bl.a. Landwirtschaftlicher Hauptverein für Nordschleswig og Landbrugsrådgivning Syd tilbyder landbrug et Naturtjek på bedriften. SEGES Innovation kan bidrage med både kortlægning og evaluering af virkemidlernes effekt med afsæt i eksisterende og kommende data.

Finansieringsmuligheder på dette område er blandt andet Grøn Trepert, Kystvandråd, Villum Velux Fonden, Novo Nordisk Fonden, Klimaskov Fonden, samt Promilleafgiftsfonden.

Anbefaling

- ▶ at potentielle kollektive indsatser for den indre og ydre fjord ligesom finansieringsmulighederne, som bliver en del af den grønne trepart, bliver undersøgt nærmere.
- ▶ at der er et større handlingsniveau og behov end udmeldt af Ministeriet for Grøn Trepert og at der iværksættes indsatser udover den grønne trepart.

2.3. Arwos – Spildevandsplaner

Arwos, Aabenraa kommunes forsyningsselskab, varetager alle opgaver indenfor affald, genbrug, vand, spildevand og deponi. Oplægget fokuserede på spildevandsplaner for Aabenraa Kommune, og hvordan de potentielt bidrager til Flensborg Fjords havmiljø.

Planen for ét samlet rensningsanlæg, dækkene hele Aabenraa Kommune, blev præsenteret. Ved at samle alle 7 rensesanlæg til et stort rensesanlæg i Aabenraa kan Arwos reducere udledningen af miljøbelastende stoffer til vandmiljøet med ca. 30 %. Reduktionen af kvælstof til Flensborg Fjord forventes at blive 73 % - svarende til ca. 5 tons om året – større end vandplanerne forudsætter. Ved at samle alle rensesanlæg til ét anlæg kan processen optimeres betydeligt. Denne centralisering sikrer, at Arwos er i stand til at opfylde de indsatskrav, som den grønne trepart har fastsat for den indre del af Flensborg Fjord.

I forlængelse af oplægget drøftede gruppen spildevand og rensesstrukturen på tysk side, hvor der er gennemført separat kloakering, og man generelt er længere fremme ift. spildevandshåndtering.

Anbefaling

- ▶ at arbejdet med spildevandsstrukturer og -løsninger inddrages i det videre arbejde og at erfaringer fra alle involverede kommuner tænkes med.

2.4. Samspil med øvrige grønne tiltag

Som en forlængelse af oplæggene fra Arwos og SEGES Innovation er det relevant at nævne samspillet med øvrige grønne tiltag, herunder grøn trepart, marin nationalpark samt på tysk side APOS 2030 – Aktionsplan Ostseeschutz. De grønne tiltag danner blandt andet rammen rundt om arbejdet med et UNESCO Biosfæreområde.

2.4.1. Grøn Trepart

Med udgangspunkt i en ambitiøs og omfattende grøn omstilling af den danske landbrugssektor etablerede regeringen i december 2024 den grønne trepart. Formålet med den grønne trepart er at fremme dialogbaserede processer og styrke tværgående samarbejde, der kan danne grundlag

for en samlet, langsigtet løsning for fremtidens landbrug i Danmark.

Trepartens primære opgave er at formulere anbefalinger til, hvordan Danmark kan imødekomme landbrugets klima- og biodiversitetsudfordringer på et bæredygtigt grundlag. Derudover skal treparten bidrage til en helhedsorienteret forvaltning af landets arealanvendelse, naturressourcer og drikkevandsbeskyttelse.

For området 'Flensborg Fjord indre' er der identificeret et indsatsbehov, som indebærer en reduktion af kvælstofudledningen på 2,7 tons N/år (nitrogen/år). For 'Flensborg Fjord ydre' er der derimod ikke fastlagt et tilsvarende behov for indsats. Baggrunden for dette er, at området er beliggende nær den dansk-tyske grænse, og det forudsættes, at Tyskland vil opfylde sine forpligtelser i henhold til gældende miljømål. På den baggrund vurderes det, at de fastsatte mål for området vil kunne nås uden yderligere nationale tiltag fra dansk side.

2.4.2. Marin Nationalpark

Der er et ønske om, at Flensborg Fjord skal være en del af en kommende marin nationalpark i Lillebælt. Der foregår fortsat politiske forhandlinger om de marine nationalparker, herunder i Lillebælt. Miljøministeriet har endnu ikke truffet beslutning om afgrænsning af parkerne, eller hvilke aktiviteter der skal være tilladt eller ikke tilladt i parkerne.

2.4.3. APOS 2030 – Aktionsplan Ostseeschutz 2030

I foråret 2024 vedtog delstaten i Slesvig-Holsten handlingsplanen "Aktionsplan Ostseeschutz 2030" som en samlet indsats for at forbedre vandkvaliteten i Østersøen.

I den forbindelse etableres der såkaldte "beskyttelsesområder med streng beskyttelse" langs 12,5 % af Slesvig-Holstens østersøkyst.

Delstatsregeringen definerer "streng beskyttelse" i overensstemmelse med EU's biodiversitetsstrategi som områder, der er fuldt og lovligt beskyttede og i det væsentlige uberørte.

Samtidig skal forskellige aktørgrupper langs Østersøkysten inddrages, og dette skal forankres institutionelt gennem oprettelsen af fem såkaldte

Østersøråd (Ostseebeiräte). Rådene skal koordinere og gennemføre frivillige tiltag for at reducere udledningen af næringsstoffer fra landbruget. Rådet består blandt andet af repræsentanter for landbrugsbedrifter og -organisationer samt for vand- og jordforeninger med oplandet til Østersøen

De første resultater forventes ved udgangen af 2026. Fokus vil især være på ændringer i arealanvendelsen – for eksempel ved genetablering af vådområder, skovrejsning eller etablering af fugtige lavbundsområder i agerlandet.

Ansvarsområdet for forvaltningen af beskyttelsesområderne er overdraget til den nyoprettede "Østersøens Havbeskyttelsesstation" (Meeresschutzstation Ostsee) under Slesvig-Holstens Ministerium for Energiskifte, Klimabeskyttelse, Miljø og Natur (MEKUN).

2.5. Bæredygtig turisme

Nutidens og fremtidens turisme kræver turismeudvikling i samspil med naturen og lokalbefolkningen. Turismen kan bidrage til at styrke livet omkring fjorden, socialt, økonomisk, miljømæssigt og bidrage til at genskabe livet i fjorden.

Et stigende antal gæster/turister søger bæredygtige oplevelser under deres ferie og ønsker at give igen til det område de besøger – regenerative oplevelser. Efterspørgslen på storslået natur, kvalitetsvandreruter, aktive ferier og naturnære overnatningssteder er steget markant og skaber job og vækst i turisterhvervet både på lokalt og nationalt plan og er med til at skabe sammenhængskraft i lokalområder og ikke mindst i landdistrikterne. Set i et bosætningsperspektiv er adgangen til natur og grønne områder et væsentlig parameter, når mennesker vælger, hvor de gerne vil bo, og flere turister ender med at bosætte sig i områder, hvor de tidligere har ferieret. Regenerative aktiviteter styrker områdets fortælling om stærke lokale kræfter, natur og kulturhistorie og aktiviteterne er med til at fremtidssikre og styrke områdets attraktivitet.

Når der udvikles er det vigtigt at have fokus på beskyt og benyt og "Code of Conduct" og øge kendskabet til sporløs færdsel og hensyn, samt guide

gæster der besøger området til de steder man ønsker gæster, der tager hensyn til biodiversiteten mv. Der bør være fokus på grøn omstilling i lokale virksomheder, udvikling af rekreativ infrastruktur og opholds-/overnatningsmuligheder i naturen samt lokale produkter med fokus på bæredygtighed og oplevelser der formidler lokal natur og kulturarv. Man kunne med fordel i samspil med erhvervet, tilbyde regenerative oplevelser, der bidrager til den ønskede udvikling samt etablere et besøgscenter til natur- og kulturformidling, som et naturligt samlingspunkt for ture og oplevelser i området.

Anbefaling

- ▶ at der bakkes op om en målrettet indsats for bæredygtig turisme som led i ansøgningen om udpegning af Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde.

2.6. Inddragelse af borgerrettede aktiviteter – Citizen Science

Et biosfæreområde er en ramme for at omsætte globale udfordringer til lokale handlinger. Her spiller Citizen Science en voksende rolle: Borgerne inddrages i forskning for at styrke lokalt ejerskab, skabe oplevelser, afdække problemer og indsamle viden.

Citizen Science handler om, at borgere deltager aktivt i forskningsprocesser. I biosfæreområder bruges metoden til at forankre arbejdet lokalt og engagere både borgere og besøgende – f.eks. i bæredygtige løsninger omkring Flensborg Fjord.

Traditionel forskning tager ofte ikke højde for lokale behov, men Citizen Science bringer forskningen tættere på virkeligheden. Især borgerdrevne tilgange er relevante i biosfærearbejdet.

Forskning viser også, at metoden kan fremskynde implementering: Hvor forskningsresultater uden borgerinddragelse i snit tager syv år at blive omsat, kan Citizen Science forkorte det til to-tre år. Det styrker samtidig accepten af nye tiltag og mindsker modstand lokalt. Dermed udgør metoden også et redskab til at imødegå modstand mod nye initiativer (f.eks. NIMBY-effekter³), fordi lokal inddragelse og medskabelse styrker forståelsen og accepten af nye tiltag.

---

3 NIMBY-effekten står for "Not In My Back Yard", og det beskriver et fænomen, hvor folk anerkender behovet for et projekt eller en løsning – men ikke ønsker det placeret i deres eget nærområde.

Anbefaling

- ▶ at Citizens Science integreres som metode til lokal forankring, datagenerering og styrket ejerskab.

2.7. Ammunition fra de to verdenskrige

29. september 2023 tog EU's kommissær for miljø, hav og fiskeri, Virginijus Sinkevičius, initiativ til at samle miljø- og fødevareministrene fra Østersølandene i EU – herunder Danmark, Sverige, Finland, Tyskland, Polen, Estland, Letland og Litauen – til Our Baltic-konferencen. På konferencen underskrev ministrene en ny politisk erklæring om ammunition på havbunden.

I de tyske farvande befinder sig omkring 300.000 ton ammunition i Østersøen. Dertil kommer kemiske våben. Meget af ammunitionen ligger tæt på kysten, og metalkapslerne rustner i stigende grad, hvilket fører til udslip af giftige og kræftfremkaldende sprængstoffer. Det truer havmiljøet, fordi giftstofferne ophobes i bundlevende fisk og muslinger og skader både dyreliv, fiskeri og turisme.

For at håndtere denne trussel har det tyske miljøministerium (BMUV – Berlin) i 2022 igangsat et flerårigt pilotprojekt med et samlet budget på 100 mio. euro. Målet er at udvikle en flydende anlægsløsning, der kan opsamle og uskadeliggøre ammunition direkte til havs på en sikker og miljøvenlig måde.

På dansk side antages det at der ligeledes ligger våbenrester fra de to verdenskrige. Danmark er engageret i at forbedre miljøtilstanden i Østersøen gennem nationale strategier og internationale samarbejder. Dog er der ikke en direkte dansk pendant til Tysklands omfattende og finansielt støttede oprydningssprogrammer.

Anbefaling

- ▶ at der indledes en dialog med relevante myndigheder og initiativer i Danmark og Tyskland om oprydning af ammunition i danske og tyske farvande ved Flensborg Fjord.

2.8. Uddannelse og dannelse i et biosfærelandskab

Et UNESCO Biosfæreområde skal ikke alene beskytte natur og fremme bæredygtig udvikling. Det skal også understøtte forskning, miljøovervågning, uddannelse og oplysning – en af de tre hovedfunktioner. Flensborg Fjord har i forvejen et stærkt læringslandskab med universiteter, Fachhochschule, højskoler, skoler, ungdomsuddannelser, kultur- og naturskoler – og ikke mindst et tosproget og to-kulturelt uddannelsessystem, hvor også mindretallene spiller en central rolle.

Et biosfæreområde åbner for nye læringsformer, hvor natur, kultur og fællesskab kobles til konkret undervisning og livslang læring. Det giver mulighed for at:

- Udvikle tværfaglige undervisningsforløb i samarbejde med skoler og pædagogiske aktører på begge sider af grænsen.
- Styrke lokal identitet og ansvarsfølelse hos børn og unge gennem læring i og med landskabet.
- Involvere mindretalsskoler og tosprogede læringsmiljøer.
- Etablere fælles læringsaktiviteter på tværs af landegrænsen – temauger og bæredygtighedsprojekter.
- Skabe uformelle læringsrum for voksne og lokalsamfund – fx gennem workshops, borgerinddragelse, kulturvandring og klimaformidling.

Et biosfæreområde er i sin natur ikke et fredet område, men et læringsrum, hvor mennesker lærer at leve i balance med naturen og hinanden. Derfor er det oplagt at integrere bæredygtighedsuddannelse, lokalkendskab og interkulturel kompetence i både formelle og uformelle læringsmiljøer.

Derudover spiller relevante forskningsinstitutioner en rolle i forskningsarbejdet, hvor data kan udveksles og tiltag igangsættes (se kapitel 2.1 og 2.2). Både Aabenraa og Sønderborg har flere UNESCO verdensmålsskoler (ASP Netværket) blandt folkeskoler og ungdomsuddannelser. Disse kan være et vigtigt aktiv for arbejdet med biosfæren og bør derfor inddrages meget tidligt i processen.

Anbefaling

- ▶ at potentialerne på uddannelsesområdet undersøges nærmere og inddrages i processen, da emnet spiller en central rolle i ansøgningen.
- ▶ at de lokale verdensmålsskoler aktiveres og involveres i arbejdet med biosfære meget tidligt i processen med henblik på at skabe engagement og medejerskab fra uddannelsesinstitutionerne og ikke mindst eleverne.

2.9. Kultur som bindeled i det grænse-overskridende fællesskab

Flensborg Fjord er en del af den dansk-tyske grænseregion, hvor nationale kulturer, sprog og identiteter sameksisterer og er stærkt forankrede i kraft af den unikke grænselandshistorie. Den dansk-tyske kultur og dets anerkendte nationale mindretal udgør en væsentlig ressource for tværkulturel forståelse, fælles identitet og fredelig sameksistens – nøgleprincipper i UNESCO's værdigrundlag.

Et biosfæreområde omkring Flensborg Fjord kan understøtte og fremme dette kulturelle særpræg ved at:

- Fremme kulturformidling, fortællinger og kunstneriske udtryk, der afspejler landskabets mangfoldige historie og nutidige livsformer.
- Involvere kulturinstitutioner, museer, mindretalsforeninger og lokale aktører i formidling af både natur- og kulturarv.
- Skabe fælles fortællinger om landskab, sprog, tilhørsforhold og bæredygtig udvikling – som rækker ud over nationale grænser.
- Bringe mindretalsperspektivet ind i biosfærearbejdet som en værdifuld stemme i spørgsmål om lokal forankring, medborgerskab og mangfoldighed.
- Bringe de forskellige natursyn ind i arbejdet som et middel til at skabe erkendelse og forståelse for de forskellige muligheder og perspektiver der heraf opstår.

Inden for samarbejdet i Region Sønderjylland-Schleswig arbejdes der allerede målrettet med kultur som brobygger, identitetsskaber og udviklingsmotor – en indsats, der naturligt supplerer og styrker ambitionerne for et biosfæreområde ved Flensborg Fjord.

Anbefaling

- ▶ at mulighederne på kulturområdet undersøges nærmere og inddrages i processen, da emnet spiller en central rolle i ansøgningen.

2.10. Biosfæreområde Flensborg Fjord som del af et fremtidigt UNESCO-trail i grænselandet

Samspillet mellem UNESCOs nøgleprincipper og grænseregionens særlige kultur, historie og identitet er baggrunden for, at der er indledt en dialog med Den Danske UNESCO Nationalkommission om mulighederne for et egentligt UNESCO-trail i grænselandet. UNESCO-trails er nyt i UNESCO-regi, og idéen om et trail i grænselandet er inspireret af det første europæiske trail, der ligger i Skotland. Det skotske trail binder alle landets UNESCO-lokationer sammen, herunder bl.a. verdensarv, biosfæreområder og UNESCO cities, i en fælles storytelling, turismesatsning og markedsføring. Også et nordatlantisk UNESCO-trail er under etablering, men har mere karakter af at være et samarbejds-trail mellem UNESCO-lokationer i et meget stort geografisk område. Der er således ingen formel eller fast skabelon for, hvad et UNESCO-trail er eller indeholder.

Sønderborg Kommune, der er UNESCO Learning City, har igangsat arbejdet med at undersøge mulighederne for et UNESCO-trail i grænselandet. Her vægtes et trail, der både skal kunne binde grænselandets eksisterende UNESCO-lokationer (f.eks. Dannevirke, Christiansfeld, Learning City Sønderborg og Vadehavet) sammen med dels kandiderende projekter på UNESCO-niveau (f.eks. mindretallene og ringridning som immateriel verdensarv, København-Bonn erklæringerne som UNESCO Documents of the World, Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde og Hertugernes Augustenborg som UNESCO verdensarv) og dels vigtige nedslagspunkter i den fælles grænselandsfortælling (f.eks. Folkehjem, Flensborgs

romhuse og Dybbøl Banke). Formålet med traillet er at styrke den fælles grænselandsfortælling både internt og eksternt samt skabe et stærkt forum for samarbejde og synergi mellem de mange relevante lokationer og projekter i grænselandet.

Anbefaling

- ▶ at Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde betragtes som vigtig del af et fremtidigt UNESCO-trail i grænselandet, og at de muligheder, dette vil give, undersøges nærmere og indtænkes i proces og ansøgning.

2.11. Identificering af brugerne af fjorden og områderne

Flensborg Fjord og de omkringliggende kyst- og landområder anvendes af en bred vifte af brugere – fra lokale borgere, fritidssejlere og naturinteresserede til erhvervsaktører inden for turisme, landbrug og fiskeri.

For at skabe en fælles retning for et eventuelt UNESCO Biosfæreområde er det nødvendigt med en grundig kortlægning af disse brugere og deres interesser, behov og udfordringer. Det handler ikke kun om, hvem der færdes og udnytter ressourcerne i området, men også om hvordan – og i hvilket omfang.

UNESCOs biosfæreprogram handler om mennesker og natur, og om at skabe balance og harmoni. Derfor må interessent-analyse også have fokus på, hvad der skal til for at skabe forankring, opbakning og medansvar. Derfor skal denne viden også omsættes til aktive greb til involvering og engagering af borgere og interessentgrupper.

En sådan viden er afgørende for at kunne forstå samspillet mellem benyttelse og beskyttelse og for at sikre, at en fremtidig udvikling sker i samarbejde med dem, der allerede har en tilknytning til området. Undersøgelsen bør derfor både omfatte organiserede aktører og hverdagsbrugere, som fx lokale borgere, pendlere, gæster og fritidsfolk.

Anbefaling

- ▶ at brugerne af fjorden og områderne identificeres med henblik på at afdække:
  - Hvem de er?
  - Hvad de gør og interesserer sig for?
  - Hvilke potentielle konflikter der er/kan opstå i forhold til arealanvendelse?
  - Hvilke potentielle samarbejdsmuligheder og aktioner der kan etableres for at skabe samarbejde og fælles ansvar?
  - Hvilke potentialer der er for at engagere borgere og interessent grupper som biosfæreambassadører?

3. Forandringsfortælling via UNESCO Biosfæreområder

Med baggrund i, hvad et UNESCO Biosfæreområde er, og hvilke udfordringer og potentialer der knytter sig hertil, er det muligt at arbejde med en forandringsfortælling.

En forandringsfortælling udgør et centralt element i ansøgningsprocessen og har til formål at formulere og formidle en fælles vision for det potentielle biosfæreområde. Den fungerer som et strategisk redskab til at skabe ejerskab, retning og sammenhæng mellem de forskellige aktører og deres indsatser.

I dette kapitel gives en introduktion til begrebet forandringsfortælling, dens funktion og betydning i forbindelse med udarbejdelsen af en biosfæreansøgning. Desuden præsenteres et eksempel på en mulig forandringsfortælling for Flensborg Fjord, som illustrerer, hvordan en sådan fortælling kan bidrage til at understøtte områdets udvikling i retning af bæredygtighed, samarbejde og balance mellem benyttelse og beskyttelse. Den egentlige forandringsfortælling for Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde udvikles i forbindelse med ansøgningen.

3.1. Forandringsfortælling – en oversigt

En forandringsfortælling fungerer som en ramme, der understøtter fællesskab, ejerskab og motivation for lokal forandring og forankring. Når der lokalt arbejdes med at etablere et UNESCO Biosfæreområde, er det væsentligt at tage følgende i betragtning:

- Hvorfor ønsker man at etablere et biosfæreområde?
- Hvordan vil man anvende biosfærekonceptet lokalt, strategisk til udvikling og som metode til at skabe et godt sted at bo og leve?
- Hvordan kan et lokalsamfund få nytte af at være et biosfæreområde?
- På hvilken måde kan et biosfæreområde bidrage til nationale prioriteter og biosfæreprogrammets målsætninger?

Svarene på disse spørgsmål kan indrammes af en forandringsfortælling, der præciserer det eksisterende problem, den ønskede forandring samt den retning, forandringen skal tage.

Et godt eksempel på en forandringsfortælling findes i det svenske biosfæreområde Vattenriket. Da Vattenriket i sin tid blev etableret, skete det med en klar erkendelse af, at vådområdet omkring Kristiansstad i Skåne var et meget problemfyldt område. Søen og åerne omkring byen var forurenet af landbrug, skovbrug og byen og var fyldt med næringsstoffer, affald m.v. Samtidig var der lavet indgreb i vandets naturlige forløb. Det betød, at vandet omkring byen og i oplandet var et problem. Der var kraftige lugtgener, ofte var der oversvømmelser og man kaldte området "Vattensjukt" (Vand sygt). Det satte man sig for at ændre og biosfæren blev brugt som løftestang med en ambition om at gå fra at være "Vattensjuk" til "Vattenrik".

3.2. Flensborg Fjords forandringsfortælling som UNESCO Biosfæreområde

Flensborg Fjord og det omkringliggende opland er et levende eksempel på et bæredygtigt naboskab, hvor natur og kultur går hånd i hånd. Her mærker man tydeligt samspillet mellem land, vand og opland – og hvordan det samlede natur- og kulturlandskab knytter mennesker og steder sammen.

Mulige forandringsfortællinger for Flensborg Fjord kunne være:

- 'Fra den døde fjord til den levende fjord',
- 'Fra en grænse, der adskiller, til en fjord, der forbinder' eller
- 'Flensborg Fjord – et godt eksempel på menneskets evne til at genoprette natur og trivsel i fællesskab'.

Forandringsfortællingen for Flensborg Fjord kunne indeholde følgende elementer:

- At genskabe livet i fjorden.
- At skabe balance og lokalt samspil mellem menneske og natur.
- At udvikle og tilpasse den menneskelige aktivitet til at være i balance.
- At styrke livet omkring fjorden socialt, økonomisk og miljømæssigt.
- At styrke og skabe en platform for innovation og fællesskab.

Anbefaling

- at der arbejdes videre med at konkretisere forandringsfortællingen for Flensborg Fjord.

4. Ansøgningsproces

Med afsæt i de krav, forudsætninger, potentialer, udfordringer og ikke mindst den fælles forandringsfortælling, der er beskrevet i de foregående kapitler, er det relevant at se nærmere på selve processen frem mod en eventuel udpegning af Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde samt en afgrænsning af området.

Ansøgningsprocessen strækker sig over lang tid og kræver både politisk opbakning, tværnational koordinering og lokal forankring. Samtidig rummer processen mulighed for at styrke samarbejdet på tværs af grænsen og etablere en fælles struktur for arbejdet med bæredygtig udvikling i området.

Dette kapitel skitserer mulige veje til at etablere et UNESCO Biosfæreområde og en tidsramme for ansøgningen – både i form af to separate biosfæreområder med fælles samarbejde (skridtvis proces) og som ét samlet grænseoverskridende biosfæreområde (parallel proces).

4.1. Tidsplan for en mulig ansøgningsproces

I Aabenraa Kommune behandles denne rapport politisk i september 2025. Rapporten vil efterfølgende blive sendt videre til politisk behandling hos samarbejdspartnerne Sønderborg Kommune, Stadt Flensburg og Kreis Schleswig-Flensburg med henblik på at skabe en fælles forståelse og forankring på begge sider af fjorden.

Er der opbakning fra de fire kommuner kan processen frem mod en ansøgning om udpegning som UNESCO Biosfæreområde igangsættes. Det er en flerårig og kompleks proces, der stiller betydelige krav til lokal forankring, tværgående samarbejde og faglig dokumentation. Da arbejdet indebærer samarbejde mellem en række forskellige aktører og instanser, ikke mindst flere kommuner på begge sider af grænsen, samt de nationale niveauer kræves der tid og grundighed. Processen vurderes derfor at have en samlet varighed på mindst 4–8 år. Det er derfor vigtigt at understrege, at arbejdet med et biosfæreområde kræver et vist niveau af utålmodighed for at sætte processen i gang, men

samtidig et vist niveau af tålmodighed i forhold til at gøre arbejdet godt.

De følgende afsnit præsenterer tidsrammen for to mulige veje til at etablere et UNESCO Biosfæreområde, enten som to separate biosfæreområder med fælles overbygning (4.1.1) eller ét fælles grænseoverskridende biosfæreområde (4.1.2).

4.1.1. Mulighed 1: To separate biosfæreområder med fælles samarbejde

I denne proces er det muligt, at de to lande påbegynder deres respektive forløb på forskellige tidspunkter. Det vil sige, at enten Aabenraa Kommune og Sønderborg Kommune eller Stadt Flensburg og Kreis Schleswig-Flensburg kan indlede arbejdet med at udarbejde en ansøgning og blive godkendt som UNESCO Biosfæreområde, mens processen og godkendelsen på den anden side af grænsen først iværksættes på et senere tidspunkt.

Når begge områder – nord og syd for grænsen – har opnået godkendelse som selvstændige biosfæreområder, er det muligt at indlede processen med at ansøge om status som grænseoverskridende UNESCO-biosfæreområde. Der er således tale om en trinvis proces, hvor første skridt er, at de deltagende områder opnår national anerkendelse hver for sig.

Det forventes, at opbygningen af samarbejdet på den ene side af grænsen samt gennemførelse af nødvendige forundersøgelser vil tage 1-2 år. Udarbejdelsen af den nationale ansøgning vurderes at tage yderligere 1-3 år, hvorefter ansøgningen indsendes til UNESCO. Når begge områder har opnået godkendelse som UNESCO-biosfæreområder, kan der ansøges om status som grænseoverskridende biosfæreområde ved Flensborg Fjord. Denne proces forventes at tage yderligere 1-3 år.

4.1.2. Mulighed 2: Ét fælles grænseoverskridende biosfæreområde

I denne model arbejdes der parallelt med udarbejdelse af nationale ansøgninger om udpegning som UNESCO Biosfæreområde, hvilket indebærer, at begge lande igangsætter ansøgningsprocessen samtidigt. Samtidig udarbejdes en fælles ansøgning om anerkendelse som grænseoverskridende biosfæreområde.

I grænseoverskridende sammenhænge – som eksempelvis et potentielt biosfæreområde omkring Flensborg Fjord – stilles der skærpede krav til koordinering, governance-strukturer og juridisk afklaring på tværs af landegrænsen. Det anbefales derfor, at begge landes nationale MAB-komitéer (i Danmark UNESCO National-Kommissionen) involveres tidligt i processen for at sikre en koordineret og harmoniseret tilgang.

Det vurderes, at opbygningen af samarbejdsstrukturer og gennemførelse af forundersøgelser vil tage 2-3 år. Den efterfølgende udarbejdelse af de tre ansøgninger – to nationale og én fælles – kan forventes at tage yderligere 3-4 år. Herefter indsendes ansøgningerne til UNESCO.

Anbefaling

- ▶ at rapporten fremlægges til politisk behandling hos de fire kommuner Aabenraa Kommune, Sønderborg Kommune, Stadt Flensburg og Kreis Schleswig-Flensburg i efterår 2025. Samtidig anbefales det, at den forberedende proces med henblik på en endelig ansøgning videreføres i de fire kommuner.
- ▶ at der igangsættes arbejdet med en tidsplan, så snart der foreligger politiske tilkendegivelser fra dansk og tysk side om at videreføre processen mod udpegning som UNESCO Biosfæreområde.

4.2. Udkast til en geografisk afgrænsning i forbindelse med et UNESCO Biosfæreområde ved Flensborg Fjord

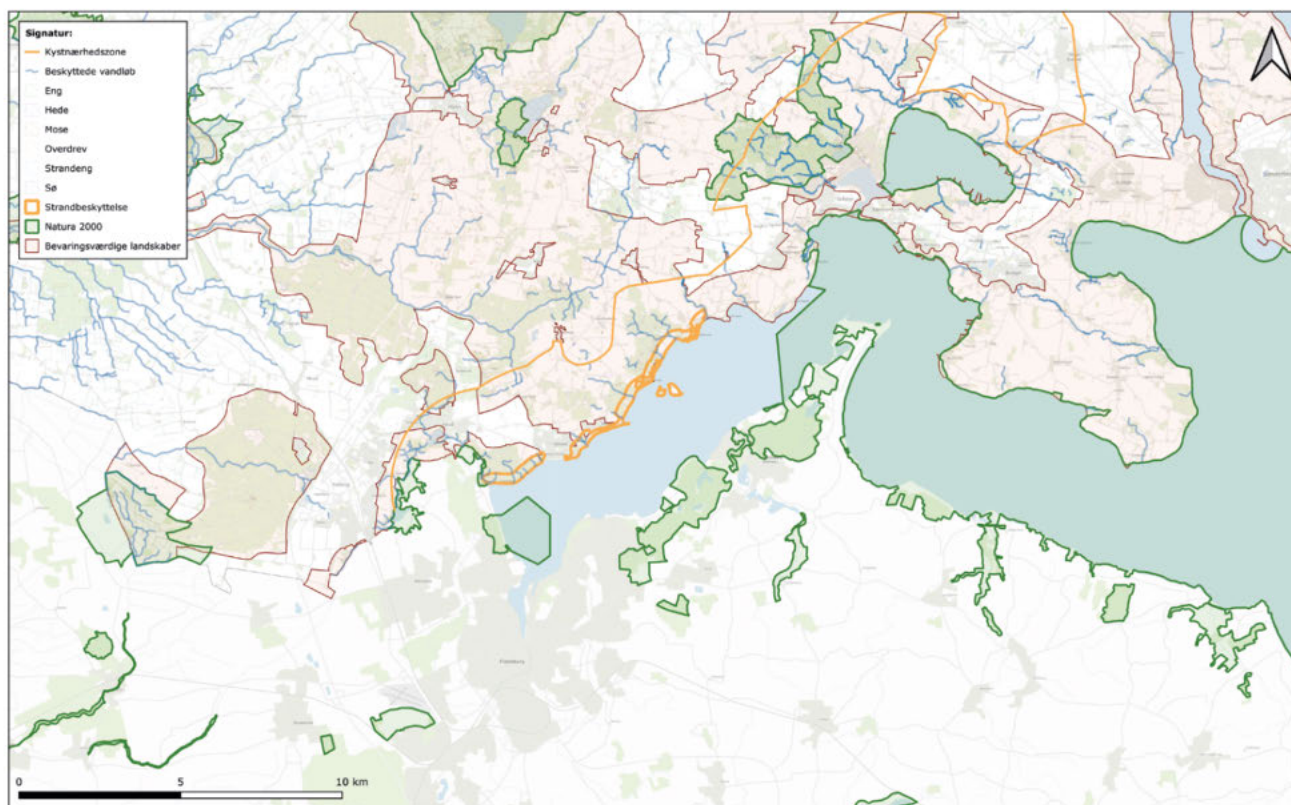
I arbejdet med at definere en geografisk afgrænsning for et muligt UNESCO Biosfæreområde ved Flensborg Fjord tages der udgangspunkt i, at land og hav er tæt forbundne: Det, der sker på land, påvirker vandmiljøet. Derfor inddrages både fjorden og de omkringliggende landområder i afgrænsningen.

I afgrænsningen bruges begreberne, som bliver beskrevet i kapitel 1.2., dvs. kernezone, bufferzone og overgangszoner. Der tages især udgangspunkt i det fælles natur- og kulturlandskab, som historisk og geografisk binder regionen sammen på tværs af den dansk-tyske grænse omkring Flensborg Fjord. Områdets beskyttede naturområder – både på land og i fjorden – kan indgå i en kernezone i biosfæreområdet. Kernezonerne tager dermed udgangspunkt i eksisterende beskyttede områder rund om Flensborg Fjord. Omkring disse kerneområder etableres bufferzoner og overgangszoner, der understøtter både naturbeskyttelse, bæredygtig udvikling og lokal forankring.

Kortet viser, hvilke særlige naturområder der er på den danske side af Flensborg Fjord, herunder Kystnærhedszone, beskyttede vandløb, eng, hede, mose, overdrev, strandeng, sø, strandbeskyttelse og bevaringsværdige landskaber. Natura 2000 områder kan ses på begge sider af grænsen.

Anbefaling

- at der arbejdes videre med at kortlægge biosfæreområdets samlede geografi og de tre zoner i forbindelse med et UNESCO Biosfæreområde ved Flensborg Fjord.

Kort over Flensborg Fjord

5. Organisering

En tværkommunal og grænseoverskridende UNESCO-ansøgning kan ikke udarbejdes og gennemføres uden et stærkt og bredt samarbejde mellem relevante aktører – på begge sider af grænsen. Som det fremgår af kapitel 1 og 4, stiller en eventuel udpegning som grænseoverskridende biosfæreområde krav om både lokal forankring og international koordinering. Det forudsætter, at partnerkredsen er enig om mål og retning og samtidig har kapacitet til at understøtte ansøgningsprocessen samt driftsprocessen.

Dette kapitel præsenterer en mulig model for organisering af arbejdet, herunder centrale samarbejdspartnere og governance-strukturen.

5.1. Samarbejdspartnere

Samarbejdspartnere i et arbejde for at få Flensborg Fjord udpeget som UNESCO Biosfæreområde skal afspejle de tre søjler i UNESCO's biosfære-koncept: *bevarelse, udvikling og læring* (se kapitel 1.1.).

Forskellige typer af aktører kan kategoriseres i fem overordnede kategorier: forskning, myndigheder, virksomheder, uddannelsesinstitutioner og civilsamfund. Listen er et forslag til mulige samarbejds- og netværkspartnere. Den endelige liste skal udarbejdes i forbindelse med en potentiel ansøgning.

Kategori	Partner (samarbejds- eller netværks-)	Rolle
Myndigheder	Aabenraa Kommune	Dansk partnerkommune
	Sønderborg Kommune	Dansk partnerkommune
	Stadt Flensburg	Tysk partnerkommune
	Kreis Schleswig-Flensburg	Tysk partnerkommune
	Ministerier og andre politiske organisationer	Strategisk støtte, funding
Forskning	Universiteter	Forskning, dokumentation
	Private forskningsinstitutioner	Forskning, dokumentation
	Klimaprojekter	Forskning, dokumentation
Virksomheder	Turismeorganisationer	Turismeudvikling, branding
	Lokale turistvirksomheder	Erhvervspartnere
	Erhvervsservices	Erhvervspartnere
	Lokale virksomheder	Erhvervspartnere
	Landbrug- og Fiskeriforeninger	Lokalt landbrug, Bæredygtig udnyttelse
Uddannelse	Børnehaver	Undervisning og lokalt engagement
	Skoler	Undervisning og lokalt engagement
	Naturskoler	Undervisning og lokalt engagement
	Natuejledere	Undervisning og lokalt engagement
Civilsamfund og borgere	Naturfredningsforeninger	Naturbeskyttelse, formidling
	Lokale borgerforeninger og landsbylaug	Forankring og accept
	Ildsjæle og lokale netværk	Engagement og gennemslagskraft
	Museer	Kulturhistorie og formidling
	Mindretallene	Kulturhistorie og formidling, forankring
	Region Sønderjylland-Schleswig	Dansk-tyske borgerprojekter

5.2. Governance-struktur

Det er muligt at indsende en skridtvis eller parallel UNESCO Biosfæreområde-ansøgning for Flensborg Fjord. Uanset hvilken model, der vælges, vil det kræve et tæt samarbejde mellem flere partnere – både i ansøgningsfasen og i den efterfølgende drift.

På dansk side er Sønderborg Kommune en naturlig samarbejdspartner, mens et grænseoverskridende perspektiv vil involvere mindst Stadt Flensburg og Kreis Schleswig-Flensburg. Yderligere partnere skal afstemmes.

For at sikre en bæredygtig og velfungerende organisering, kan man lade sig inspirere af andre UNESCO-initiativer – eksempelvis Geopark Det Sydfynske Øhav, der drives i fællesskab af kommunerne Faaborg-Midtfyn, Svendborg, Langeland og Ærø. Geoparkens organisering bygger på en bred og inddragende governance-struktur bestående af:

- En bestyrelse med to politiske repræsentanter fra hver ejerkommunerne samt to medlemmer fra turisterhvervet og et medlem fra henholdsvis turistforeninger, land- og skovbrug, Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening og Region Syddanmark.
- En tværfaglig følgegruppe.
- Et sekretariat med den daglige drift.
- Flere tematiske projektgrupper.

En tilsvarende struktur kan tilpasses partnerkredsen omkring Flensborg Fjord – afhængigt af antallet af aktører og deres rolle. En vigtig forudsætning er, at der senest i driftsfasen etableres et sekretariat, som både er robust i sin faglighed og fleksibelt nok til at kunne understøtte det tværgående samarbejde og udviklingsarbejde, som et biosfæreområde kræver.

Anbefaling

- ▶ at relevante partnere på dansk og tysk side arbejder mod en fælles ansøgning.
- ▶ at der nedsættes en styregruppe om partnerkredsen, der initierer processen frem mod en ansøgning.
- ▶ at der arbejdes videre med at konkretisere governance-strukturen, herunder en organisering i udviklingsprocessen frem mod en godkendt ansøgning og en organisering i en drift af et UNESCO Biosfæreområde.
- ▶ at der arbejdes videre med listen over samarbejdspartnere, og at samarbejdspartnerne får mulighed for at tilkendegive deres interesse og muligheder for at indgå i en eventuel ansøgning.

6. Økonomi

En ambitiøs og langsigtet indsats som et UNESCO Biosfæreområde forudsætter ikke alene stærke samarbejdsrelationer og en bæredygtig organisering – den kræver også en solid finansiel ramme. Uden en grundfinansiering til både ansøgningsfasen og den efterfølgende drift kan arbejdet hverken igangsættes eller fastholdes.

I forlængelse af det foregående kapitel om organisering præsenterer dette kapitel et overblik over de forventede omkostninger ved henholdsvis ansøgning og drift af et biosfæreområde ved Flensborg Fjord. Kapitlet skitserer desuden fondssøgning.

De estimerede udgifter i henholdsvis ansøgnings- og driftsfasen er baseret på erfaringstal fra øvrige danske og internationale biosfæreområder samt på en foreløbig vurdering af de opgaver, som må forventes at skulle løftes i de respektive faser.

Det er væsentligt at understrege, at der ikke findes ét svar på organisering og økonomi. Dette projekt udgør en lokal løsning. Blandt de eksisterende geoparker og biosfæreområder ses en bred variation af organisatoriske modeller. I nogle tilfælde varetages opgaven udelukkende af kommunale aktører, mens den andre steder forankres i private eller i offentligt-private samarbejdskonstruktioner. Disse forskellige modeller medfører varierende forpligtelser og muligheder, både i forhold til den organisatoriske struktur og de økonomiske rammer. Der foreligger adskillige eksempler, hvor etableringen af en geopark eller et biosfæreområde har skabt grundlag for en betydelig ekstern finansiering eller indtægtsdækket virksomhed. Dette indebærer, at finansieringsgrundlaget skal afklares og præciseres i ansøgningsprocessen, herunder særligt spørgsmål vedrørende lønudgifter, som varierer på tværs af landegrænsen.

6.1. Støttemidler

Der følger ikke støttemidler med en UNESCO Biosfæreområde udpegning, og i udgangspunktet skal indsatsen finansieres af partnerne. Der er brug for en grundfinansiering, som sikrer den rette organisering. Grundfinansieringen giver mulighed for formidling og andre lokale aktiviteter.

En udpegning er samtidig også en ramme for samarbejder, en strategisk handlingsramme for forandring og dermed også et stærkt grundlag for at kunne søge fondsmidler, bl.a. EU-programmer, herunder Interreg. Blandt danske fonde ses der ligeledes en stigende interesse for at støtte naturprojekter, genoprettelsesprojekter, formidlingsaktiviteter og tiltag med lokal forankring.

6.2. Ansøgningsfase

Ansøgningsfasen for hhv. tværkommunale og grænseoverskridende biosfæreområder strækker sig over mindst 4-8 år og omfatter koordinering, analyse, borgerinddragelse, faglige input samt udarbejdelse af selve ansøgningen om udpegning til UNESCO Biosfæreområde. For et grænseoverskridende område må der forventes øgede omkostninger til oversættelser, koordinering mellem administrative systemer og særskilt juridisk afklaring.

Det forventes, at hver partner bidrager med et årligt beløb på ca. 1-1,2 mio. kr. Det anbefales, at finansieringen suppleres med midler fra Interreg, fonde eller øvrige relevante finansieringskilder.

6.3. Driftsfase (efter UNESCO-godkendelse)

Når biosfæreområdet er godkendt, kræves en varig driftsorganisation med ansvar for koordinering, formidling, projektudvikling og monitorering. Det anbefales, at driften forankres i et fælles sekretariat, med tilstedeværelse i begge lande eller som en fælles juridisk enhed.

Det forventes, at hver partner bidrager med et årligt beløb på ca. 1 mio. kr. Derudover kan der forventeligt søges medfinansiering fra fonde til projekter.

En udpegning giver derfor mulighed for at søge støtte til at gennemføre flere projekter og initiativer på tværs af Flensborg Fjord og med UNESCO Biosfære som den fælles overligger.

Anbefaling

- ▶ at det videre arbejde videreføres, i det omfang alle fire partnere tilslutter sig ønsket om at arbejde hen imod etableringen af et grænseoverskridende UNESCO Biosfæreområde.
- ▶ at der igangsættes en kortlægning af konkrete fondsmuligheder på dansk og tysk side, og at der herefter udarbejdes en egentlig fundingstrategi.

7. Konklusion med anbefalinger

DEN SAMLEDE ANBEFALING ER:

- at Aabenraa Kommune – i tæt samarbejde med Sønderborg Kommune, Stadt Flensburg, Kreis Schleswig-Flensburg og andre relevante partnere på dansk og tysk side – arbejder videre med henblik på at udforme en fælles UNESCO MAB-ansøgning for Flensburg Fjord.
- Projektets realisering af en fælles UNESCO MAB-ansøgning for Flensburg Fjord vil være betinget af, at Aabenraa Kommune, Sønderborg Kommune, Stadt Flensburg og Kreis Schleswig-Flensburg forpligter sig til aktivt at indgå i den forberedende proces.

Formålet med §17, stk. 4-udvalget i Aabenraa Kommune var at undersøge mulighederne for og potentialer i, at Flensburg Fjord udpeges til et UNESCO Biosfæreområde. Udvalget fik til opgave at afdække forudsætningerne og krav for en ansøgning, afdække samarbejdspartnere, samt beskrive de økonomiske forudsætninger for en ansøgning og en eventuel efterfølgende organisering i forbindelse med en varig indsats. Arbejdet afsluttes med denne rapport med anbefalinger til Byrådet.

Udvalget konkluderer, at Flensburg Fjord besidder et potentiale for at opnå status som UNESCO Biosfæreområde. Områdets naturmæssige og kulturhistoriske kvaliteter, kombineret med et veletableret samarbejde på tværs af den dansk-tyske grænse, udgør et solidt fundament for en fremtidig ansøgning under UNESCO's Menneske og Biosfære-program (MAB).

På baggrund af det gennemførte arbejde og de præsenterede oplæg og erfaringer anbefaler udvalget, at processen videreføres med henblik på at etablere et biosfæreområde omkring Flensburg Fjord. En udpegning vurderes at kunne bidrage til følgende:

- Etablering af en langsigtet, koordineret og tværkommunal platform for bæredygtig udvikling.

- Øget synlighed og international anerkendelse af regionens natur- og kulturværdier.
- Styrket sammenhængskraft og identitet i lokalbefolkningen gennem fælles fortællinger og mål.
- Understøttelse af grøn omstilling i erhvervsliv, landbrug og turisme via strategiske indsatser.
- Tiltrækning af viden, investeringer og eksterne finansieringskilder til lokale og grænseoverskridende projekter.

Anbefalinger

Nedenstående anbefalinger er udarbejdet som led i arbejdet med at undersøge mulighederne og potentialerne for at udpege Flensburg Fjord som UNESCO Biosfæreområde. Anbefalingerne afspejler udvalgets drøftelser og de faglige oplæg, der er blevet præsenteret i løbet af processen. Hver anbefaling er formuleret med henblik på at understøtte det videre arbejde med en mulig ansøgning og efterfølgende organisering og drift af et biosfæreområde på tværs af den dansk-tyske grænse.

Anbefalingerne følger rapportens opbygning, og ikke en særlig struktur. Det gør det muligt at koble anbefalingerne direkte til de afsnit og overvejelser.

Kapitel 2 Potentialer og udfordringer for Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde:

- at der iværksættes flere tiltag og handlinger, der kan bidrage til en bedre miljøtilstand i Flensborg Fjord.
- at der lokalt sættes fokus på forskning i konkrete virkemidler – som vådområder, stenrev og ændret arealanvendelse – frem for alene miljøtilstand og påvirkning.
- at forsknings- og videnspartnere inddrages som strategiske partnere i det videnskabelige grundlag for ansøgningen.
- at potentielle kollektive indsatser for den indre og ydre fjord ligesom finansieringsmulighederne, som bliver en del af den grønne trepart, bliver undersøgt nærmere.
- at der er et større handlingsniveau og behov end udmeldt af Ministeriet for Grøn Trepert og at der iværksættes indsatser udover den grønne trepart.
- at arbejdet med spildevandsstruktur og -løsninger inddrages i det videre arbejde og at erfaringer fra alle involverede kommuner tænkes med.
- at der bakkes op om en målrettet indsats for bæredygtig turisme som led i ansøgningen om udpegning af Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde.
- at Citizen Science integreres som metode til lokal forankring, datagenerering og styrket ejerskab.
- at der indledes en dialog med relevante myndigheder og initiativer i Danmark og Tyskland om oprydning af ammunition i danske og tyske farvande ved Flensborg Fjord.
- at potentialerne på uddannelsesområdet undersøges nærmere og inddrages i processen, da emnet spiller en central rolle i ansøgningen.
- at de lokale verdensmålsskoler aktiveres og involveres i arbejdet med biosfære meget tidligt i processen med henblik på at skabe engagement og medejerskab fra uddannelsesinstitutionerne og ikke mindst eleverne.

- at mulighederne på kulturområdet undersøges nærmere og inddrages i processen, da emnet spiller en central rolle i ansøgningen.
- at Flensborg Fjord som UNESCO Biosfæreområde betragtes som vigtig del af et fremtidigt UNESCO-trail i grænselandet, og at de muligheder, dette vil give, undersøges nærmere og indtænkes i proces og ansøgning.
- at brugerne af fjorden og områderne identificeres med henblik på at afdække:
  - Hvem de er?
  - Hvad de gør og interesserer sig for?
  - Hvilke potentielle konflikter der er/kan opstå i forhold til arealanvendelse?
  - Hvilke potentielle samarbejdsmuligheder og aktioner der kan etableres for at skabe samarbejde og fælles ansvar?
  - Hvilke potentialer der er for at engagere borgere og interessent grupper som biosfæreambassadører?

Kapitel 3 Forandringsfortælling:

- at der arbejdes videre med at konkretisere forandringsfortællingen for Flensborg Fjord.

Kapitel 4 Ansøgningsproces:

- at rapporten fremlægges til politisk behandling hos de fire kommuner Aabenraa Kommune, Sønderborg Kommune, Stadt Flensburg og Kreis Schleswig-Flensburg i efterår 2025. Samtidig anbefales det, at den forberedende proces med henblik på en endelig ansøgning videreføres i de fire kommuner.
- at der igangsættes arbejdet med en tidsplan, så snart der foreligger politiske tilkendegivelser fra dansk og tysk side om at videreføre processen mod udpegning som UNESCO Biosfæreområde.
- at der arbejdes videre med at kortlægge biosfæreområdet samlede geografi og de tre zoner i forbindelse med et UNESCO Biosfæreområde ved Flensborg Fjord.

Kapitel 5 Organisering:

- at relevante partnere på dansk og tysk side arbejder mod en fælles ansøgning.
- at der nedsættes en styregruppe om partnerkredsen, der initierer processen frem mod en ansøgning.
- at der arbejdes videre med at konkretisere governance-strukturen, herunder en organisering i udviklingsprocessen frem mod en godkendt ansøgning og en organisering i en drift af et UNESCO Biosfæreområde.
- at der arbejdes videre med listen over samarbejdspartnere, og at samarbejdspartnerne får mulighed for at tilkendegive deres interesse og muligheder for at indgå i en eventuel ansøgning.

Kapitel 6 Økonomi:

- at det videre arbejde videreføres, i det omfang alle fire partnere tilslutter sig ønsket om at arbejde hen imod etableringen af et grænseoverskridende UNESCO Biosfæreområde.
- at der igangsættes en kortlægning af konkrete fondsmuligheder på dansk og på tysk side, og at der herefter udarbejdes en egentlig fundingstrategi.

Kolofon

Udgiver

Aabenraa Kommune
Skelbækvej 2
6200 Aabenraa
www.aabenraa.dk

Redaktion:

Afdelingen Erhverv & Bæredygtighed
ptmsekretariat@aabenraa.dk

Design:

Agger Grafisk Design

Fotos:

iStock (side 2, 19, 25 og 33)
André, Unsplash (side 6 og 34)

Grafisk materiale:

Region Sønderjylland-Schleswig (side 5)
Aabenraa Kommune (side 24)

